

Kartläggning av kommunernas stöd till anhöriga inom äldreomsorgen

Fakta om kartläggningen

- **Kartläggningen har gjorts av SPF Seniorerna Norrbotten. Den pågick mellan 26 september och 30 oktober 2015**
- **Utskicket gjordes till de 14 kommunerna i Norrbotten**
- **Totalt svarade 13 av de 14 kommunerna**

Bakgrundsfakta

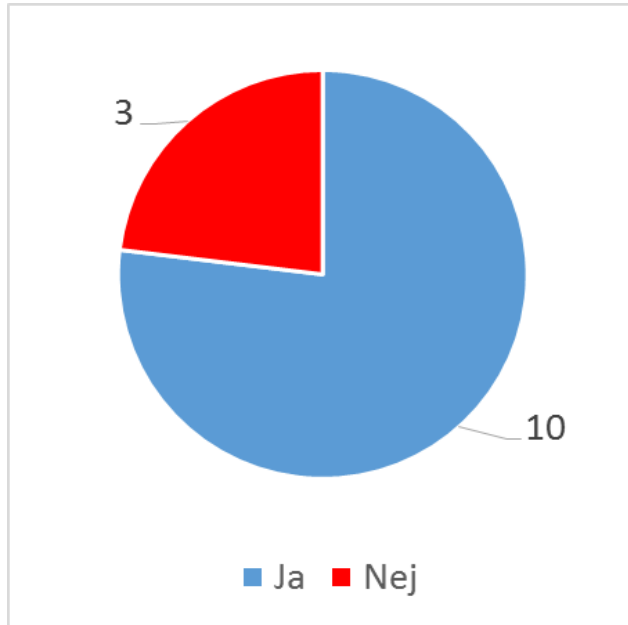
- ▶ **1 juli 2009 infördes en ny bestämmelse i 5 kap 10§ socialtjänstlagen. Den innebär att socialnämnden är skyldig att erbjuda stöd och underlätta för personer som vårdar en närstående – något som tre av fyra anhöriga inte känner till.**
- ▶ **Personer äldre än 65 år ger i hög utsträckning omsorg till närstående maka, make eller partner. När det gäller omsorg om äldre som ges i hemmet, svarar anhöriga för mer än 75 procent. När det gäller tidsåtgången är det anhöriga i åldrarna 65 – 80 år som har det största åtagandet.**
- ▶ **SPF Seniorerna Norrbotten anser att en angelägen fråga för våra medlemmar är att kartlägga möjligheten till anhörigstöd för äldre som vårdar närstående maka, make eller partner.**

Målsättningen med enkäten är att vi vill

dels kartlägga hur kommunerna lever upp till lagen

**dels sprida information och kunskap om att lagen finns
samt dess innebörd till anhöriga och närstående**

1. Har äldreomsorgen i måldokument eller verksamhetsplan beskrivit hur verksamheten ska uppfylla bestämmelsen i 5 kap. 10 § SoL som gäller stödet till anhöriga? Om ja – är den framtagen särskilt för äldreomsorgen?

Kommentarer

Det finns beskrivet i kommunens riktlinjer för äldreomsorgen. En särskild plan för anhörigstödverksamheten håller på att upprättas och där blir det mer detaljerat beskrivet

Finns i riktlinjer för bistånd enligt SoL antagen av socialnämnden

Måldokument är politiska mål. I dessa finns närstående med 2014-2015. I verksamhetsplan har vi delar som riktas till anhörig. I kvalitetssystem finns dessa processer med

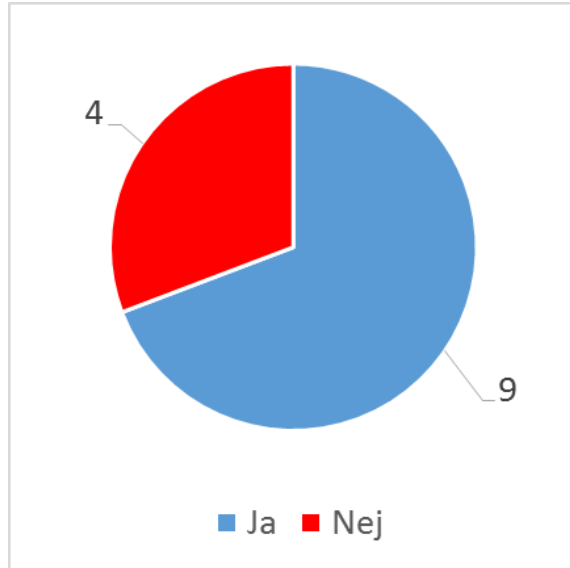
Men inte särskilt för äldreomsorgen

En anhörigpolicy är tagen i socialförvaltningen i kommunen

Framtagen för socialtjänsten både äldreomsorg och stöd och omsorg

Verksamhetsplan utifrån stöd till anhöriga, men ingen plan för äldreomsorgen.₅

2. Ligger ansvaret för att utveckla stödet till anhöriga på en särskild funktion t ex en ansvarig person/anhörigstödjare i kommunen? Finns en ansvarig anhörigstödjare?

Kommentarer

Ansvaret delas mellan ansvariga chefer för IFO, avd för funktionshindrade, socialchef och MAS/bitr socialchef

Generellt - delas av olika personer

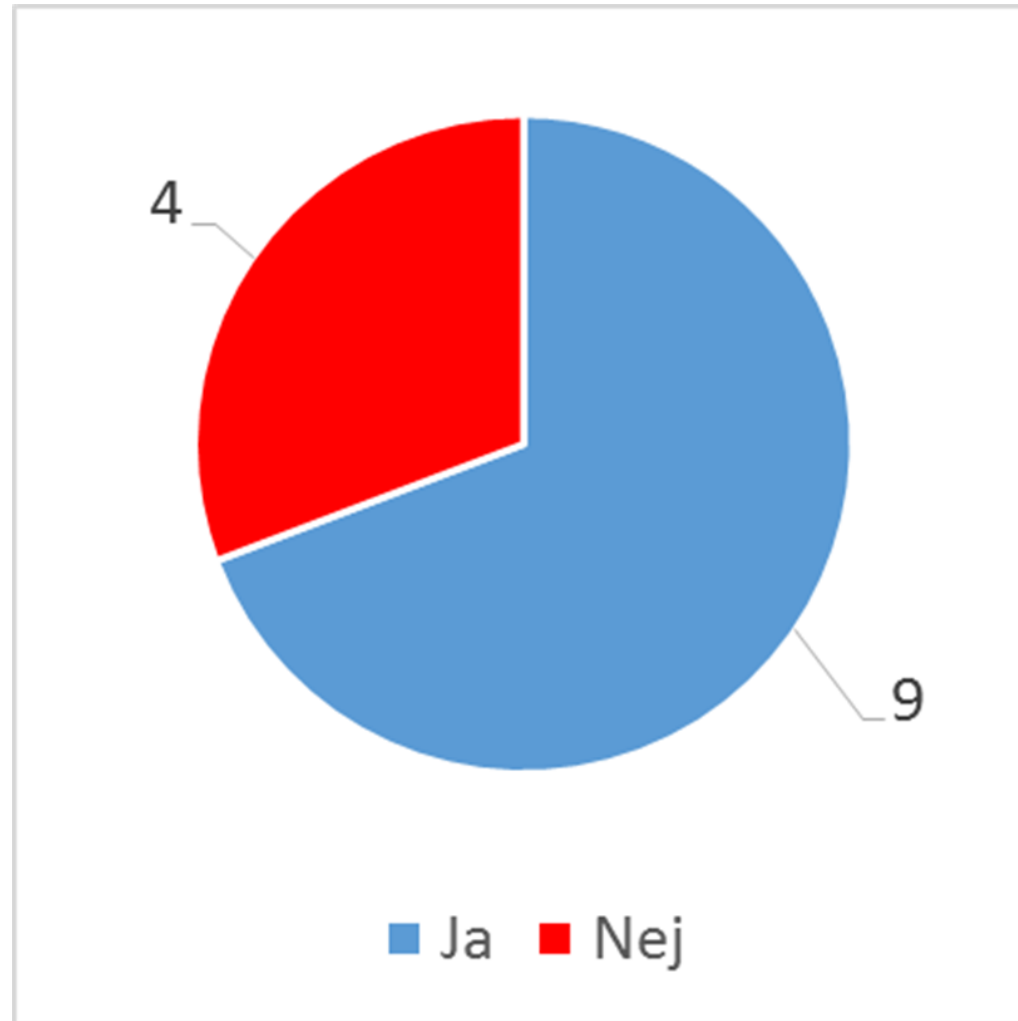
Anhörigkonsulent

Anhörigsamordnare

Anhörigkonsulent med 50 % anhörigstöd i anställningen

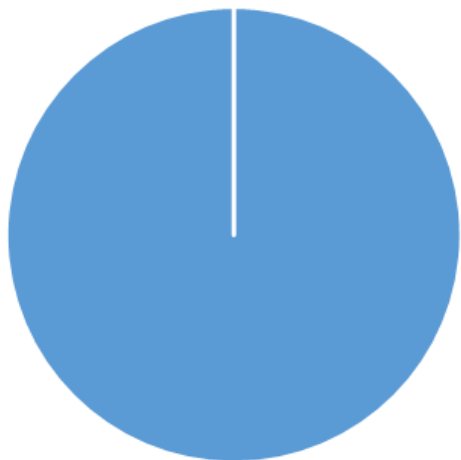
From 1 oktober 2015

3. Finns det i budgeten för 2015 öronmärkta medel avsatta för anhörigstöd inom äldreomsorgen?

4. Vilka typer av anhörigstöd finns tillgång till i kommunen – avlösning, avlastning och psykosocialt stöd?

Alla kommuner har stöd

Kommentarer

Alla ovanstående - avlösning, avlastning och psykosocialt stöd

Avlösning, avlastning och psykosocialt stöd men endast 1 dag/vecka. Dagverksamhet för personer med demens eller andra funktionsnedsättande sjukdomar

Det finns möjlighet till avlastning, avlösning och anhöriggrupp

Råd och stöd av biståndshandläggare, avlösning, annan avlastning i hemmet beroende på önskat stöd, avlastning via korttidsvård regelbundet

Forts Kommentarer

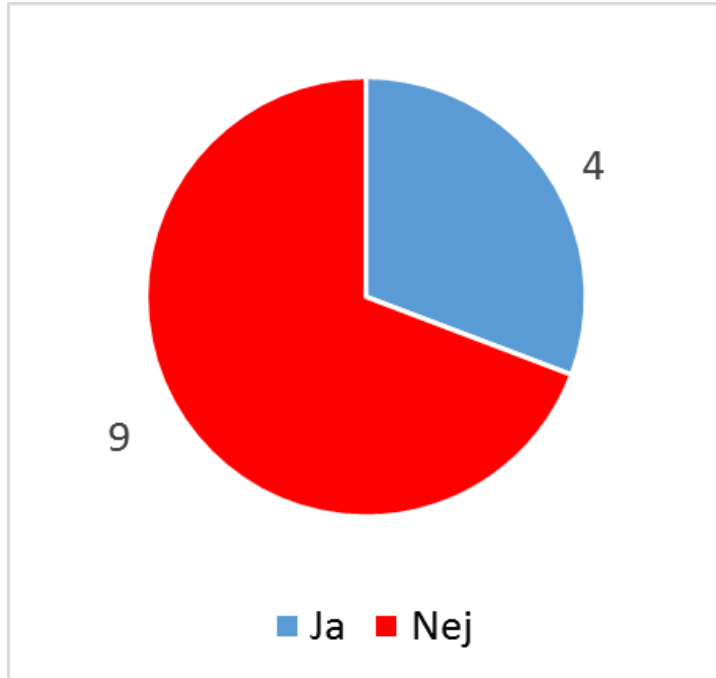
Avlösning i hemmet upp till 10 tim/mån. Ingen biståndsbedömning krävs.
Vid behov fler timmar, kostnaden då hemtjänstavgift
Dagverksamhet utan bistånd samt avgiftsfri. Avsett att avlasta anhöriga
som vårdar äldre eller sjuk närstående - öppen 1 dag/vecka. Översyn pågår.
Stödsamtal erbjuds anhöriga med behov att prata. Kan innebära hjälp med
formalia och byråkrati. Studiecirklar vid önskemål och behov.
Korttidsboende som växelvård eller korttidsavlösning. Beslut om bistånd behövs.

Avlösning i hemmet/korttidsboende. Avlastning i hemmet/korttidsboende.
Stödsamtal och utbildning för anhöriga i demenssjukdomar

Avlösning från hemtjänst, korttidsboende. Dagverksamhet (för personer med demens)
Enskilda samtal, anhöriggrupper, anhörigutbildningar kring demens

Avlösning, avlastning, dagverksamhet, ledsagare, boendestöd och träffpunkter
Dels service - enskilda/gruppsamtal, anhörigträffar/utbildning och diskussion,
anhörigcafé, hembesök, efterlevandesamtal, krissamtal
Dels bistånd - hemtjänst, avlastning i hemmet, avgiftsfri avlösning i hemmet,
växelvis korttidsvistelse/växelvård, dagverksamhet på Fluxen och Tärnan
som avlastning, anhörig vårdaranställning

5. Har det under 2015 förekommit att en anhörig till en person aktuell inom äldreomsorgen ansökt om att få stöd för egen del som bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL? Om ja, hur många har sökt och hur många har beviljats bistånd?

Kommentarer

En har sökt och en har beviljats

Behandlas i den hjälpbehövandes akt

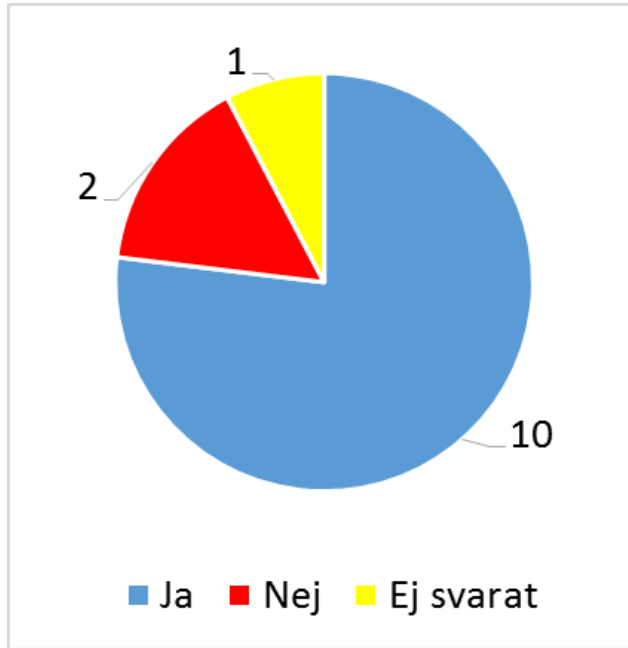
Diskussion fanns kring en anhörig

54 personer har beviljats närståendestöd och/eller avlastning. Ingen statistik.

Däremot sökt stöd av anhörigsamordnare

Ingen statistik

6. Får anhöriga vara med i planering, utformning och genomförande av vården och omsorgen enligt den nya patientlagen från 1 januari 2015?

Kommentarer

Anhöriga erbjuds att delta i vårdplaneringar kring den enskilde och där ha möjlighet att påverka vård och omsorg

När det gäller SoL och hjälp i hemmet/vård- och omsorgsboende utformas biståndet i samråd med klienten och detsamma gäller genomförandeplanen, däremot kan man inte välja sitt bistånd fritt.

Anhöriga erbjuds delta vid inflyttningsmöte

Vid behov och medgivande

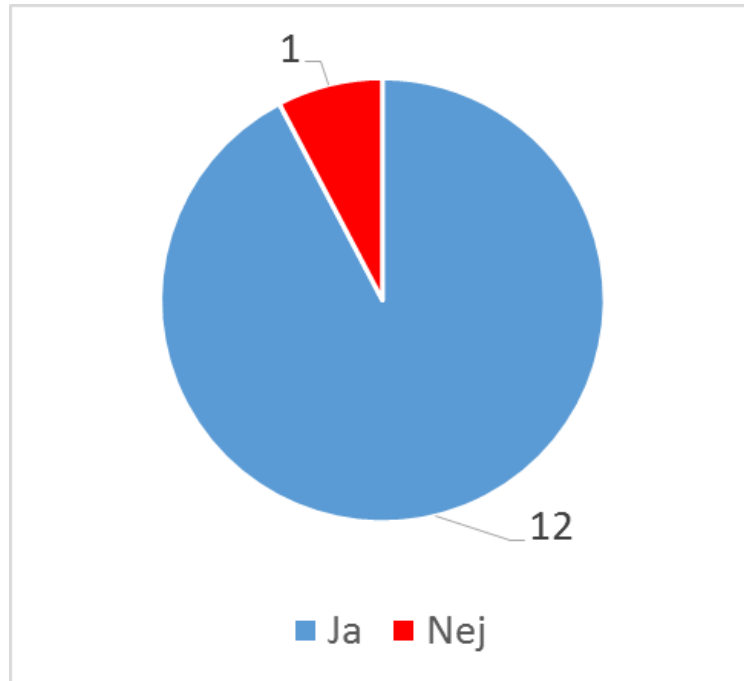
Målet är så men än har vi inte nått dit

Den enskildes godkännande

Den anhörige får vara med men utifrån den enskildes godkännande

Olika typer av arbetsgrupper. Erbjuds delta vid upprättande av genomförandeplaner om den enskilde önskar

7. Finns informationsmaterial om vilket stöd till anhöriga som äldreomsorgen kan erbjuda och hur nås anhöriga av denna information? Finns information på andra språk än svenska?

Kommentarer

Annonsering i kommunens informationstidning 2 ggr/år, broschyr samt hemsida

Finns på hemsidan. Delas ut i pappersform vid beviljande av insats eller inflyttning på boende. Information på annat språk finns ej

Enkel information om hjälp i hemmet. Information på finska

Informationsfoldrar finns- delas ut vid hembesök. Rutiner med NLL hur vi kan informera anhöriga om vilket stöd som finns.

Länsövergripande foldrar på offentliga platser, hälsocentraler och sjukhus
Information på hemsidan samt genom besök hos pensionärsorganisationer.

Inte på något annat språk

Forts kommentarer

Behöver revideras. Ansökningsblanketter finns på finska. På hemsidan finns information på finska och meänkiele. Tolk utnyttjas.

Ja - finns på finska också

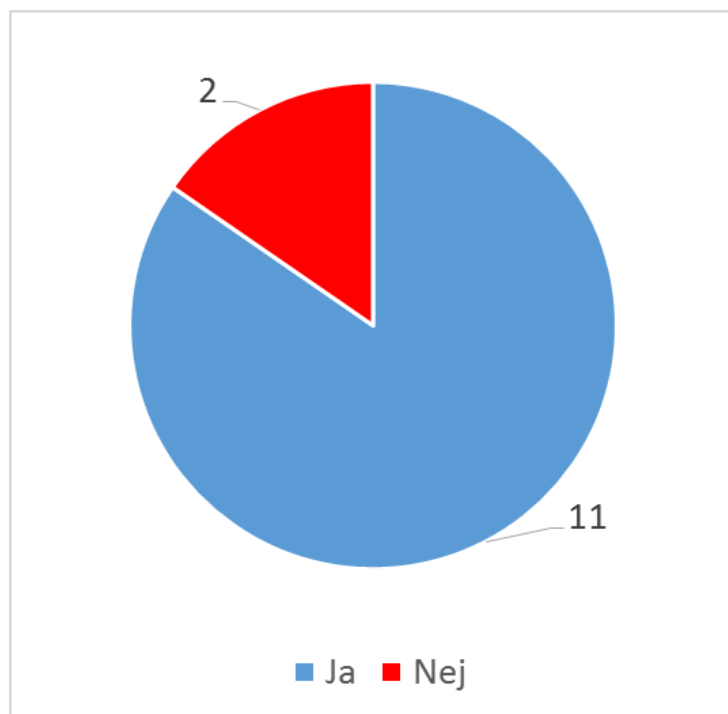
Foldrar finns som sprids internt och externt bl a via Hälsocentraler, Geriatriska på Sunderby sjukhus. Information även på finska

Ja - informationsmaterial lämnas ut vid informationsträffar och på hemsidan finns information om anhörigstöd. Inget annat språk än svenska.

Ja - broschyrer om anhörigstöd finns på exempelvis Fluxen och hälsocentral. Delas ut vid förebyggande hembesök och andra tillfällen. Finns på hemsidan på svenska, meänkiele och engelska, ej i broschyrform.

Ja - broschyrer via biståndshandläggare, bara på svenska

8. Finns informationsmaterial på hemsidan? Är det lätt att hitta?

Kommentarer

Finns och är lättåtkomligt enligt webbundersökning som genomförs årligen

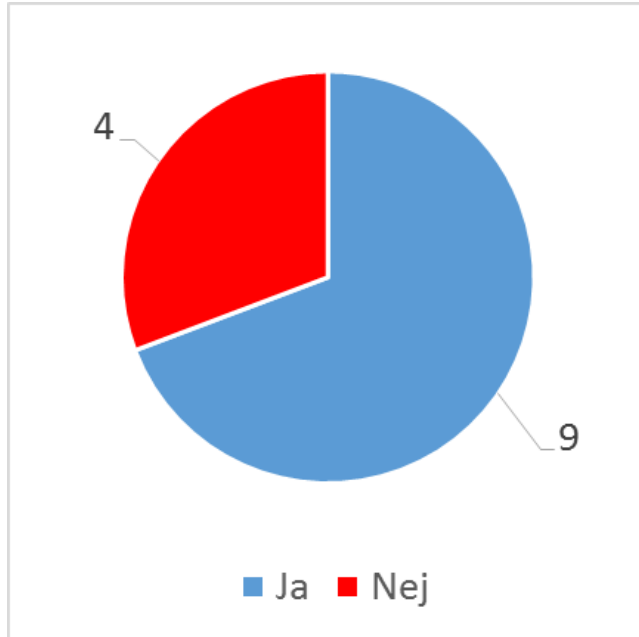
Ska bli lättare att hitta

Information om anhörigstöd har funnits sedan 2011. Arbete med ny hemsida.

Finns på första sidan i Socialtjänsten

Info om anhörigstöd finns på hemsidan. Lätt att hitta - nja ej för en ovan datoranvändare

9. Kan man få ekonomisk ersättning som anhörig? Finns det åldersgränser för ekonomiskt stöd? Om ja, vilka åldersgränser?

Kommentarer

Brukaren har möjlighet att få anhörigbidrag

Vi har ett fåtal personer som under senare år fått ersättning som anhörigvårdare. Åldersgräns är 67 år.

I vissa fall då hjälp i hemmet ej är möjlig eller av andra särskilda skäl. För att vårda äldre (> 65 år vanligtvis) kan finnas undantag för vissa funktionsnedsatta.

Anhörigbidrag via biståndshandläggare, 2 nivåer - 2000 kr/månad och 4000 kr/månad.

Vi har anställt anhörigvårdare. Åldersgräns - pensionär

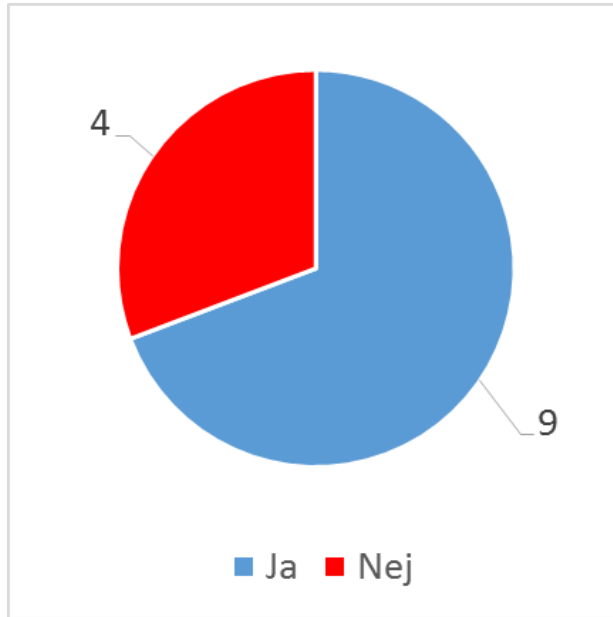
Är man pensionär kan man ansöka om hemvårdsbidrag

Personkretsen som kan få hemvårdsbidrag är 50 - 75 år.

Anställning som anhörigvårdare - åldersgräns 65 år

I äldreomsorgen anställs ingen över 67 år

10. Samarbetar kommunen med verksamheter inom landstinget när det gäller stöd till anhöriga till personer aktuella inom äldreomsorgen? Om ja, vilka verksamheter?

Kommentarer

Primärvården och rehab

Samarbete med primärvården, mest med NLL:s arbetsterapeut, som har särskilt ansvar vid demensutredningar

Genom att informera om anhörigstöd till personer de träffar och genom att ibland delta i träffar med anhöriggrupp och ha information/utbilda i vissa ämnen

Framför allt primärvården. Haparanda startade upp Trygg Hemgång och fokuspersoner med rutin som sprids i länet. Nära samarbete med palliativa enheten i Kalix

NLL kan informera om att det finns anhörigstöd samt förmedla kontakt

Behovet styr

Forts kommentarer

Kurator på Sunderby sjukhus, geriatrikmottagningen på Sunderby sjukhus och hälsocentraler (främst inom demensområdet)

Samverkan finns - anhörigfrågor del av samverkan med Hälsocentraler

Broschyrer lämnas till landstingets hälsocentraler

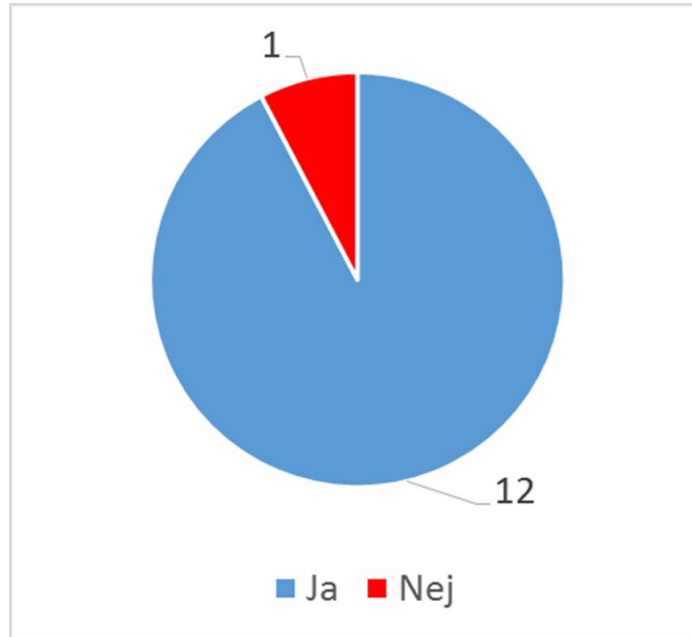
Via samverkansgrupper och via nätverket för anhörigkonsulenter i Norrbotten

11. Vilka är de tre största problemen/hindren när det gäller att tillämpa 5 kap. 10 § SoL inom äldreomsorgen?

- 1. Svårt att hitta målgruppen.**
- 2. Ekonomi.**
- 3. Få de anhöriga att ta kontakt och ta emot stöd.**

12. Erbjuder kommunen enskilda samtal till anhöriga inom äldreomsorgen som service?

Om ja, hur många anhöriga har fått del av enskilda samtal under 2015?

Kommentarer

Ett fåtal, samtal erbjuds när ett behov uppstått

Erbjudande finns, statistik saknas

Under 2015 vilande pga anhörigstödjarens sjukskrivning

Samtal ges av biståndshandläggare, sjuksköterskor och demensvårdutvecklare. Går ej att få fram statistik eftersom om det dokumenteras så görs det i den vårdbehövandes akt

Ingen dokumentation om samtal till anhöriga - ca 20 personer

Finns att tillgå - ingen statistik

37 personer tom 30 september 2015

Forts kommentarer

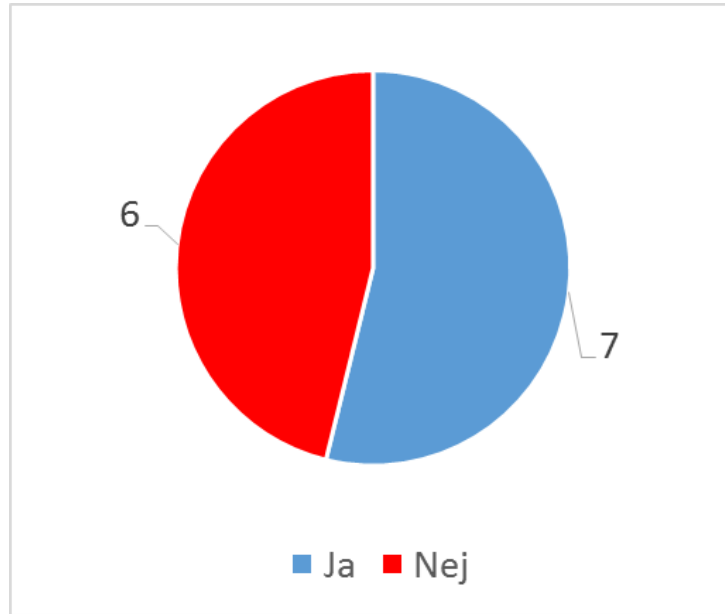
250 personer fått enskilda samtal av anhängkonsulent. Många enskilda samtal ges även från demensteam och övriga verksamheter som arbetar med anhängstöd

Ja - alla omsorgstagare inom äldreomsorgen erbjuds en kontaktperson som ska vara ett stöd för anhänga. Om ej kontaktpersonen kan svara på frågorna ordnar den personen så att den anhänga får prata med rätt person

Ja - anhängkonsulent 65 samtal tom september 2015.

Erbjuds ej som bistånd men alla som ringer får tala biståndshandläggare vid behov (som service)

13. Erbjuder kommunen som service anhöriga att delta i anhöriggrupp? Om ja, hur många har deltagit under 2015?

Kommentarer

Varit vilande under 2015 under sjukskrivning

Vet ej - har funnits grupper för anhöriga till demenssjuka och tidigare till grupper som är anhörigvårdare

Ingen grupp under 2015

24 personer

41 personer

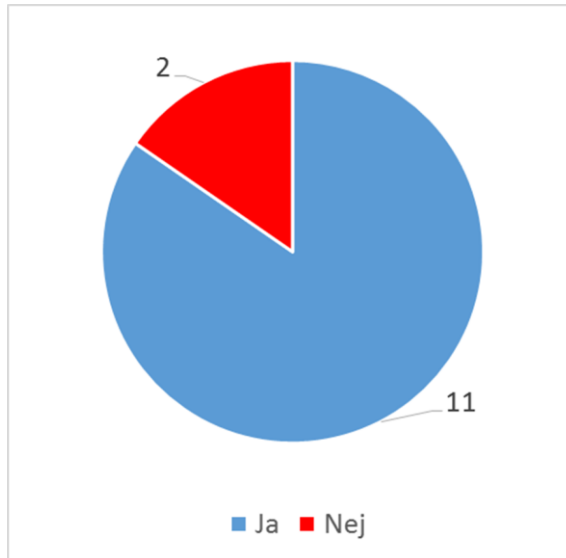
Har försökt men ej lyckats få ihop grupper

Finns möjlighet att delta i cirklar som Dagverksamheten anordnar. Ingen cirkel under 2015

Svårt att tolka redovisad statistik

14. Erbjuder kommunen som service inom äldreomsorgen avlösning i hemmet till anhöriga?

Om ja, hur många anhöriga har fått avlösning i hemmet under 2015?

Kommentarer

En har ansökt - blev erbjuden men tackade nej

Ingen har ansökt

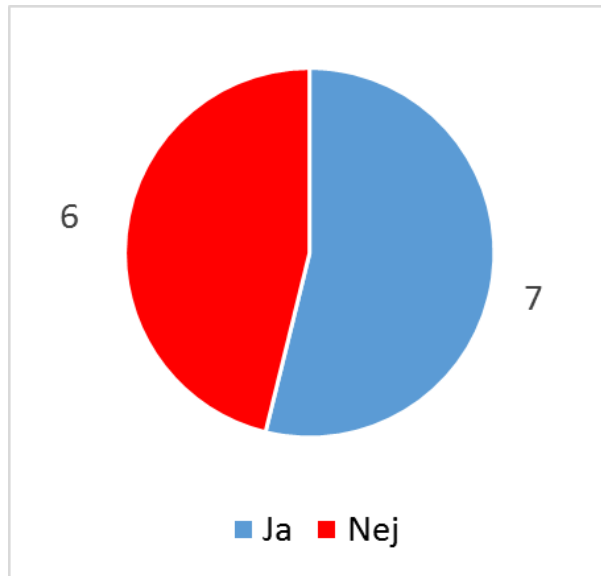
Sker inom befintlig hjälp i hemmet med biståndsbeslut

Sex st har kontinuerligt använt sig av denna service

I första hand erbjuds plats vid avlösningsverksamheten

15. Erbjuder kommunen anhöriga inom äldreomsorgen avlösning utanför hemmet som service?

Om ja, hur många har fått avlösning utanför hemmet under 2015? (Gäller inte korttids-boende, korttidsvård eller motsvarande)

Kommentarer

Ges endast som bistånd

Dagverksamhet - 10 anhöriga

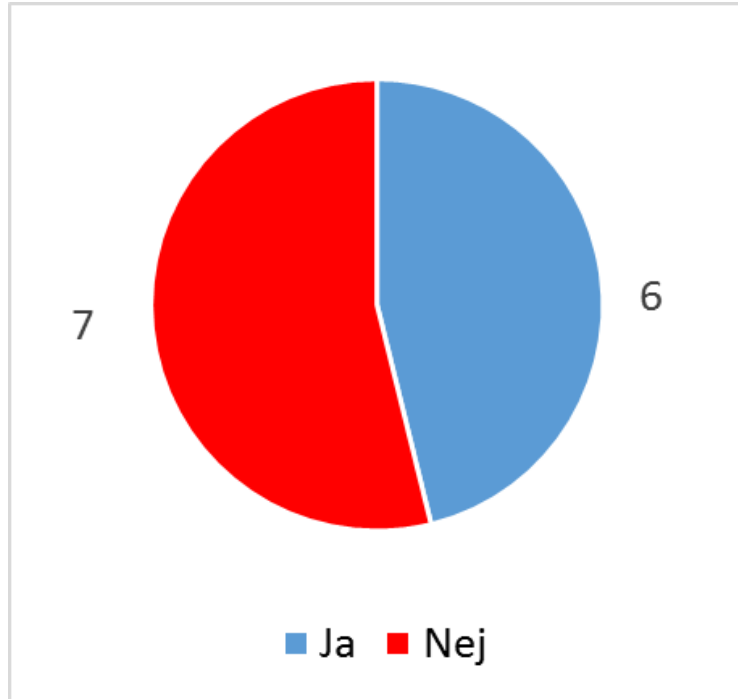
Dagverksamhet - statistik förs ej på vilka brukare som har anhörig med avlastningsbehov. Ett 20-tal av dessa har make/maka

Till viss del. Enstaka har fått det på anhörigcafé

Möjlighet finns för avlösning i Säbo?

Indirekt stöd genom vistelse på Tärnans dagverksamhet. Statistik ej möjlig att redovisa

16. Erbjuder kommunen hälsofrämjande aktiviteter till anhöriga inom äldreomsorgen som service? Om ja, hur många har deltagit under 2015?

Kommentarer

Tillgång till gratis solrum - ingen statistik

Inom anhöriggruppens verksamhet. Vilande under 2015. Planeras komma igång i slutet av 2015

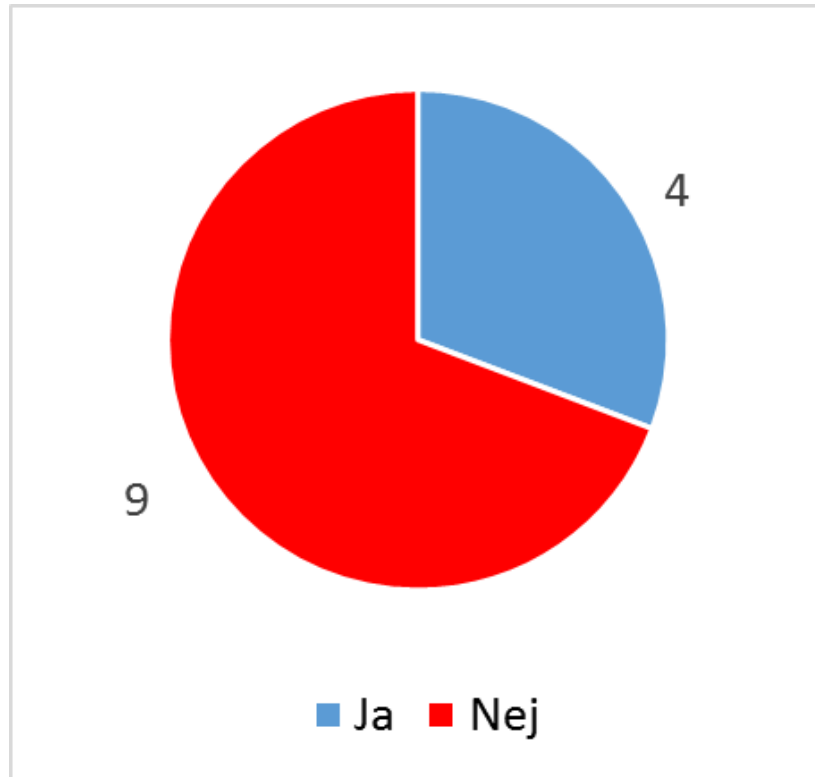
Föreningsdriven verksamhet

Massage till ca 50 personer. Introduktion om avslappning/mindfulness ca 50 personer

Träffen är planerad senare i år

Anhörigcafé (15 - 29 pers), sittgympa (20 pers) och anhörigresa (26 pers)

17. Finns i er kommun någon anhörigförening?

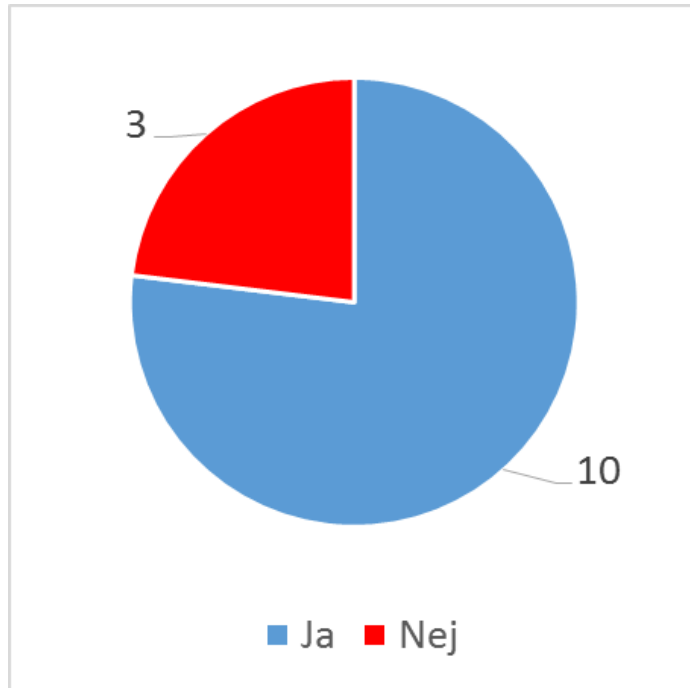

Kommentarer

Demensförening

Inte en renodlad anhörigförening,
men olika brukarföreningar

18. Använder kommunen i sitt arbete med anhöriga material från Nationellt kompetenscentrum anhöriga/NKA – www.anhöriga.se?

Kommentarer

Ibland

Information och stöd hämtas av aktiva medarbetare

NKA och annat material

Vid behov

Kommunen har även deltagit i "Lärande nätverk" för att ta fram material och sprida information

Sammanfattning

Anhörigas vård och omsorg av närstående i hela landet beräknas motsvara 177 miljarder kronor. Drygt 1,3 miljoner personer i vuxen ålder – nästan var femte svensk – vårdar, hjälper eller stödjer regelbundet en närstående. Ser man till alla omsorg som ges i hemmet svarar anhöriga för mer än 75 procent. Ser man till tidsåtgången är det anhöriga i åldrarna 65 – 80 år som har det största åtagandet. För denna grupp är det i hög utsträckning frågan om att ge omsorg till en make, maka eller partner.

Enligt socialtjänstlagen är kommunerna sedan 2009 skyldiga att erbjuda stöd och underlätta för anhöriga – något som tre av fyra anhöriga inte känner till. Två av tre anhöriga vet inte heller vem man ska kontakta inom sjukvård eller socialtjänst om man behöver råd och stöd. Detta enligt Socialstyrelsens rapport "Anhöriga som ger omsorg till närstående – omfattning och konsekvenser" från 2012.

Detta är bakgrunden till SPF Seniorerna Norrbottens undersökning om läget i dessa frågor i länets kommuner.

Måldokument

Tio kommuner har svarat ja på frågan om man har måldokument eller verksamhetsplan.

Kvaliteten varierar från övergripande planering till konkret anhörighetspolicy.

Kommunerna behöver ta fram mål för stödet till anhöriga och göra tydligt vad som förväntas av socialtjänsten beträffande bemötande och stöd till anhöriga. Dessutom är det viktigt att följa resultaten för att vidareutveckla stödet och göra förbättringar.

Särskild person/anhörigkonsulent eller anhörigsamordnare

**Nio kommuner har en särskild funktion – en ansvarig
anhörigkonsulent/anhörigsamordnare.**

**Fyra kommuner har svarat nej på denna fråga.
SPF Seniorerna Norrbotten anser att det är viktigt
för anhöriga att kunna identifiera en person som man
kan vända sig till. Dessutom finns hos dessa
personer/funktioner en samlad kunskap om anhörigstöd**

Öronmärkta pengar

Nio kommuner har svarat att man avsatt särskilda medel för anhörigstöd.

Vi anser att det är viktigt att i kommunerna ha särskilda medel för anhörigstöd så att man långsiktigt kan planera sin verksamhet och fokusera på de viktiga frågorna.

Anhöriga som sökt stöd/bistånd för egen del enligt 4 kap. 1 § SoL

Enligt Socialstyrelsen är det ovanligt att anhöriga söker bistånd för egen del då behov prövas enligt 4 kap. 1 § SoL. Man känner inte till denna möjlighet. Det är dessutom svårt att följa upp bestämmelsens effekter för enskilda anhöriga då beviljade insatser inte finns i socialtjänstens officiella statistikuppgifter om bistånd till anhöriga.

Få anhöriga i kommunerna i Norrbotten har under 2015 sökt om stöd för egen del. Kalix kommun är ett undantag. Där har 54 anhöriga beviljats närståendestöd eller avlastning under 2015.

Anhörigas deltagande i utformning och genomförande av vården och omsorgen

I förarbetena till bestämmelsen i 5 kap. 10 § SoL anges att man ska ta hänsyn till anhörigas synpunkter vid biståndsbedömning och utförande och också erbjuda anhöriga att delta vid biståndsutredningen. Det är viktigt att samverka med anhöriga under förutsättning att sekretess inte förhindrar detta.

Informationsmaterial och hur nås anhöriga av denna information.

Genomgående för länets kommuner är svårigheter att nå målgruppen. Kommunerna vet helt enkelt inte alltid vilka som har behov av hjälp och hur många som finns ute i kommunen. Mörkertalet är stort då det handlar om en grupp människor som arbetar i det tysta.

Kommunerna måste därför bli bättre på att allsidigt informera om vilket stöd de kan erbjuda och hur man som anhörig kan söka det. Dessutom måste kommunerna nå och informera anhöriga som vårdar närstående och som inte har kontakt med socialtjänsten.

Det är viktigt att kommunen bl.a. tar kontakt med pensionärsorganisationer för att på så sätt sprida information om anhörigstödet.

Information på annat språk än svenska?

Informationsmaterial på finska har kommunerna Kiruna, Haparanda och Luleå. Älvsbyns kommun har även information på engelska och meänkiele.

Anmärkningsvärt är att ingen kommun har information på samiska.

Pajala och Övertorneå saknar information på finska och meänkiele. Dessa kommuner tillhör ju förvaltningsområden för minoritetsspråk. Till dessa hör också Haparanda, Gällivare och Kiruna. I det samiska förvaltningsområdet ingår Kiruna, Gällivare, Arjeplog, Arvidsjaur och Jokkmokk.

Ekonomisk ersättning som anhörig

I vår kartläggning uppger nio kommuner att de kan lämna ekonomisk ersättning till anhöriga men olika åldersgränser finns för att få ekonomisk ersättning. Dessutom har inte alla kommuner som svarat att man ger ekonomisk ersättning svarat på frågan om åldersgränser.

De anhöriga som vårdar en närstående i hemmet gör mycket stora insatser som kommunerna i annat fall skulle få bekosta.

Åldersgränser

Att man har en åldersgräns kan tolkas som en åldersdiskriminering. Dessutom innebär en åldersgräns att många anhöriga utesluts från möjligheten till bidrag då medelåldern ofta är hög bland anhörig maka/make som vårdar en make, maka eller partner i hemmet.

Vi anser att ersättning till anhöriga i form av anhörganställning eller hemvårdsbidrag är berättigad men att någon åldersgräns inte bör finnas.

Samarbete mellan landstinget och kommunen beträffande stöd till anhöriga till personer aktuella inom äldreomsorgen

Socialtjänsten och landstinget behöver utveckla rutiner för samarbete kring stödet till anhöriga. Anhöriga får ofta ta på sig samordningsansvaret och måste koordinera vård- och omsorgsinsatserna, vilket tar tid och kraft från de anhöriga.

Anhörigstöd som service

Kommunerna erbjuder olika typer av stöd till anhöriga som avlösning, avlastning, dagverksamhet och psykosocialt stöd. Utbudet varierar mellan de olika kommunerna. En kommun erbjuder endast avlösning medan några redovisar en rad insatser.

Kommunerna kan stödja anhöriga antingen i form av bistånd som kan överklagas vid avslag och andra insatser i form av service utan prövning.

SLUTSATSER

SPF Seniorerna Norrbotten anser att

- **kommunerna behöver ta fram måldokument för stöd till anhöriga och göra tydligt vad som förväntas av socialtjänsten beträffande bemötande och stöd till anhöriga**
- **kommunerna bör tillsätta anhörigkonsulenter/anhörigsamordnare**
- **kommunerna bör avsätta särskilda medel för anhörigstöd**
- **kommunerna bör informera om möjligheten för anhöriga att söka bistånd för egen del enligt 4 kap. 1 § SoL**
- **socialtjänsten måste ta hänsyn till anhörigas synpunkter vid biståndsbedömning och utförande**

Forts SLUTSATSER

SPF Seniorerna Norrbotten anser att

- **kommunerna måste bli bättre på att allsidigt informera om vilket stöd de kan erbjuda till anhöriga och hur man kan söka det**
- **kommunerna bör skapa informationsmaterial på finska, meänkiele och samiska i kommuner som tillhör deras förvaltningsområden**
- **kommunerna måste bli bättre på att erbjuda anhöriga anhöriganställning/hemvårdsbidrag utan åldersgräns**
- **socialtjänsten och landstinget måste förbättra samarbetet kring stödet till anhöriga**

Kartläggningen utförd av

Mona Wilsson

K-G Aasa

Ingemar Johansson

Karin Widman

Ove Lindblom